

pisů s výjimkou již dříve I. T. Piirainenem vydaného německého znění magdeburského práva.

Edice je rozdělena do dvou svazků, z nichž první obsahuje úvodní studie, vlastní edici a samostatnou kapitolu věnovanou jazykovému rozboru pramene, zatímco druhý ve formě faksimilové edice přináší kvalitní obrazový materiál, v části věnované překladu městského práva z roku 1473 dokonce v barevném provedení. Avizované CD s digitální podobou textu bohužel vydavatelství nakonec nepřipojilo, což je nepochybně škoda. Ztrácí se tím možnost detailní konfrontace edice s originálem, což by v případě takto závažného editorského počínu mělo být již standardem.

V úvodu editor stručně rekapituluje dosavadní snahy o zpřístupnění ŽPK a zdůrazňuje princip transliterace, užitý v kontrastu se starší edicí V. Chaloupeckého. Polemika s jeho pojetím edice i představou o jazykovém charakteru pramene prostupuje nejen touto úvodní kapitolou, ale zdůrazňuje se také odlišné čtení řady míst rukopisu. Jak ovšem ukazuje možnost srovnání edice s originálem ve formě faksimile, nelze říci, že by čtení některých latinskojazyčných záznamů byla zcela bezproblémová. Toto editorské riziko ovšem mnohonásobně vyvažuje přínos faksimile pro budoucí badatele. Samostatná a vzhledem k rozsahu edice velmi skromná kapitolka je věnována okolnostem vzniku rukopisu, přičemž důraz se klade na rozvoj slovenštiny v pozdním středověku a její písemnou fixaci.

Vlastní edice je rozdělena do dvou hlavních částí. První obsahuje překlad magdeburského práva z roku 1473, druhá pak zápisy právních úkonů žilinských měšťanů. Ačkoli proti starším edičním počínům autor chválně uvádí zápisy v pořadí podle originálu a nikoli chronologicky, přesto z důvodů zdůraznění jazykové stránky textu zařadil do samostatného oddílu slovenské zápisy z let 1451–1561, zatímco německé a latinské záznamy sloučil do dalšího oddílu; díky pročišlování jednotlivých záznamů lze ovšem v konfrontaci s faksimile určit jejich místo v originále. Překlad magdeburského práva byl v souladu s Chaloupeckého edicí očíslován pomocí paragrafů a opatřen odkazy na faksimile, samotný kritický aparát upozorňuje zejména na odlišné čtení u Chaloupeckého a přidává současné názvy lokalit zmiňovaných v textu. Textově kritické a věcné poznámky jsou oboje uváděny pod čísly a odlišeny pouze kurzívním formou prvně jmenovaných, což s ohledem na jejich malý formát poněkud ztěžuje orientaci v textu. Záznamy právních pořízení jsou v rámci obou oddílů průběžně číslovány a opatřeny stručným regestem, kritický aparát je pojat stejně jako v předchozí

části. Pro zpřístupnění všech textů byla zvolena důsledná transliterace, což má řadu pozitiv zejména pro jazykovědné bádání. Citelná a obtížně pochopitelná je absence rejstříků, které lze považovat v případě takto významného pramene za samozřejmost. Lze se nanejvýš domnívat, že důraz na jazykovou stránku edice (a snad i odkaz na starší ediční počiny) poněkud zastínil obsahové aspekty editovaného textu.

Za vlastní edici je připojena obsáhlá kapitola věnující se jazykovému rozboru s důrazem na dokazování značného podílu slovenštiny oproti staršímu bádání. Oporu pro své tvrzení o slovenském charakteru jazyka ŽPK autor nachází v oblasti lexika, morfologie i syntaxe a řadí jej do okruhu západoslovenského nářečí se středoslovenskými a českými prvky.

Edice ŽPK je navzdory výše uvedeným poznámkám zdařilou publikací a lze jen doufat, že tento mimořádně zajímavý pramen naleznou větší badatelský ohlas, a zejména že kniha nezůstane v rámci slovenské medievalistiky ojedinelým počinem. Zdůraznění jazykové stránky pramene je zároveň výzvou pro další diskusi o vývoji staré češtiny a slovenštiny, která by se neměla omezovat hranicemi států.

JAN MAREŠ

Bájně plavby do jiných světů, přeložili Eva HLADKÁ-KUČERŇÁKOVÁ – Daniel SAMEK, red. Magdalena MORAVOVÁ, Argo, Praha 2010 (= *Memoria mediaevalis* 12)

178 s., ISBN 978-80-257-0365-6

Překladařská řada *Memoria mediaevalis*, která si klade za cíl zpřístupnit zásadní díla evropské středověké literatury, stačila za několik let na domácím knižním trhu zapustit poměrně hluboké kořeny. Úsilí o široký chronologický i teritoriální záběr a tím i postižení charakteru středověké civilizace v co největší škále barevnosti výmluvně demonstruje aktuální soubor irských textů, jejichž společným jmenovatelem jsou plavby do jiných světů. Titul navazuje na předchozí svazky, které byly věnovány oblastí, a tedy i kultuře britských ostrovů, tj. díla Bedy Ctihodného, Geofreye z Monmouthu či Gerarda z Walesu.

V úvodní studii Daniel Samek zařazuje vybrané texty do kontextu literárního žánru označovaného tradičně jako tzv. *immrama*, tedy plavby, upozorňuje ovšem, že tato kategorizace může být poněkud zavádějící, neboť do téhož žánru

spadají i příbuzné texty nazývané dobrodružství, *echtraí*, odehrávající se většinou na pevnině. Sammek komentuje konkrétní texty, jež byly zvoleny do výboru, a zdůrazňuje, že nejde přes prvotní zdání o různé představitele jednoho žánru, ale spíše o genetickou řadu, která ilustruje vývoj jednoho příběhu a jeho proměnu jak po obsahové, tak po formální stránce. Daný žánr je tak pro Samka unikátním zrcadlem, jež odráží postup procesu *interpretatio christiana*. Autorovo průvodní slovo ovšem nabízí nejen literárněvědný popis vybraných textů, ale podává i obecný kulturní, antropologický, historický a symbolický kontext, jakýsi návod čtenáři, jak žánr plaveb číst a vnímat. Je však třeba dodat, že jeho úvahy a analogie nepůsobí v tomto směru vždy zcela přesvědčivě, především vztahují-li se ke křesťanské kultuře.

Antonín Kalous se v druhé části předmluvy věnuje patrně nejvýznamnějšímu zástupci staroirského žánru plaveb, dílu *Plavba svatého opata Brendana* a jeho reflexi v českém prostředí. Zmínky o tomto světci jsou v domácích středověkých pramenech dosti ojedinelé, uvést lze rukopisy *Lucidáře* z 15. století, *Modlitba svatého Brendana* je pak obsažena v jednom z rukopisů abatyše Kunhuty. Přesto se zdá, že osudy irského opata nebyly středověkému českému milieu tak cizí, jak by nečetné doklady mohly napovídat; to naznačuje unikátní obrázková legenda z proslulé *Liber depictus*. Kalous se věnuje představení Brendanovy osobnosti a jeho zařazení do specifických souřadnic iroskotského monasticismu, přibližuje také dějiny a organizaci raně středověké irské církve obecně. Jeho hlavní pozornost se ovšem stáčí ke komentáři samotné *Plavby*, kterou označuje za slavnější a rozšířenější než texty Brendanových Životů. Jen do dnešní doby se dochovalo na 120 rukopisných podání v latině, četná jsou ovšem i zpracování v národních jazycích, ukazující oblibu sv. Brendana u mnoha přímořských národů. Kalous přitom upozorňuje, že z hlediska literárního lze *Plavbu* řadit nejen mezi spisy hagiografické (legenda či vidění), jak se často činí, ale také do žánru literatury zábavné (cestopis). Závěrem ve stručnosti nastiňuje jakýsi druhý život svatobrendanského pojednání ve znamení pokusů nalézt onen legendární Ostrov svatého Brendana (naposledy na počátku 18. století). Strážlivě přitom rozjímá nad názorem připsujícím irským peregrinům dosažení amerických břehů.

Výbor samotný obsahuje pět děl, řazených za sebou více méně chronologicky. Nejstarší příběh o plavbě do bájného světa představuje převážně veršovaná skladba *Plavba Brana, syna Febalova, a jeho dobrodružství*, jejíž záznam je datován do

7. století (předpokládá se přitom starší tradice ústního podání). Tento text je výmluvným dokladem staroirských představ o světě. Zajímavé jsou ovšem i pasáže většící příchod křesťanství a s ním spjatou změnu řádu světa. *Plavba člunu Máeldúinova*, kladená do 10. století a navazující na *Plavbu Branovu*, již zachycuje vyrovnaný poměr mezi pojetím pohanským, reprezentovaným druidy, a křesťanským, zastoupeným mnichy, ač přirozeně závěrečné vyznění je formulováno křesťanským prizmatem. S touto skladbou pak souvisí *Plavba svatého opata Brendana*, kladená do rozmezí 8.–9. století; Brendanův příběh je zde, jak ostatně název napovídá, zasazen už striktně do křesťanského prostředí. Další příběh *Plavba Snédguse a Mac Ríagly* pochází z počátku 10. století a jeho zajímavostí je zřejmě ovlivnění osobností svatého Kolumbána, který v díle též vystupuje; text se totiž dochoval i v další variantě pod názvem *Dobrodružství kleriků svatého Kolumby*. Posledním dílem anotované antologie je *Plavba člunu Úi Corraí*, nejmladší ze zařazených skladeb (přelom 11. a 12. století), představující završení pokřesťanstvování tématu. Texty doprovází vysvětlující poznámky, přínosný přehled základních domácích i zahraničních prací k tématu a jmenný i místní rejstřík. Výraznou přidanou hodnotu představuje zařazení svatobrendanské obrázkové legendy z již zmíněné *Liber depictus*, která je podle Antonína Kalouse naprostou raritou v celé středověké Evropě.

Jak editoři v úvodu správně podotýkají, význam vybraných staroirských příběhů spočívá v ukázce toho, jak číst starší texty pomocí mladších adaptací, resp. jak v textech mladších sledovat starší kořeny. Raně křesťanská irská kultura, jejíž vývoj šel spíše cestou funkční asimilace než programového popírání pohanských kořenů, skýtá v tomto výjimečné možnosti, souměřitelné snad jen s dědictvím skandinávským. Dochované texty irské provenience jsou proto výtečným svědectvím o vítězném postupu christianizace a ústupu pohanských představ o světě, což je ve zbytku Evropy proces písemnými památkami ne vždy optimálně zachytitelný. Vydání v českém prostředí nepřilíš známých textů je proto nepochybně přínosným krokem a nelze než souhlasit se slovy Antonína Kalouse, že knihu stojí za to číst nejen pro exotický ráz a dramatickosti popisovaných příběhů, ale i pro neobvyklý vhled na spiritualitu, mentální obzor, kulturu a monastický život ve středověku. Odborná kvalita průvodního slova i povedený překlad jistě napomohou tomu, že *Bájně plavby do jiných světů* si své čtenáře najdou i dnes.

JOSEF ŠRÁMEK